

Nyelvjárási szövegek

I. Északnyugat — Dunántúl

A Magyar Nyelvjárások Atlaszának ellenőrző munkálatai során minden egyes kutatópontra nyelvjárási szövegfelvételeket is készítettünk. Ez az MTA Nyelvtudományi Intézetének nyelvjárási hangarchívumában összegyűjtött nagy mennyiségű anyag szalagon őrizve is jelentős értéket képvisel, de még hasznosabb és hozzáférhetőbb lesz, ha egy részét — elsősorban a legjobbakat — lejegyezve nyomtatásban is közzéteszük. Ennek megvalósítására elindítunk egy olyan nyelvjárási szövegközlés-sorozatot, amely programszerűen mutatja be a magyar nyelvjárásokat, esetenként nagyobb mennyiségű anyagot közöl egy-egy összefüggőbb nyelvterületről. Jelen számunk szöveganyagát a nyugati nyelvjárásterület északi részéről válogattuk.

Jelmagyarázat:

[] A gyűjtő kérdése, közbeszólása.

() Nehezen érthető szó, az összefüggésből kikövetkeztetett köznyelvi alak.

| Kisebb beszédzúnet, pl. *kigyűtt* | *mind*. (Rendszerint csak akkor jelezzük, ha mondatfonetikai szempontból jelentősége van, mássalhangzó előtti hosszú mássalhangzó vagy be nem következett hasonulás magyarázatára.)

(!) A nyelvjárástól eltérő köznyelvi alak.

(?) Az adatközlő hibás artikulációja, gyors beszédtempója miatt kétségesnek tartott alak.

Hangjelölésben a Magyar Nyelvjárások Atlaszának jelölési rendszerét követjük. Nyomdatechnikai nehézségek miatt az *ië, ëe, uo, üö*, stb. kettőshangzók alá az \smile összefoglaló jelet nem tudtuk kitenni. A nagyon nyílt *ä* is a legtöbb esetben egy fokkal zártabb, mint ahogy a szövegben jelölni tudtuk. A nagybetűs nyílt *E*, továbbá az *i, í* alól lemaradt a nyíltabb ejtést feltüntető \vee jel; egyes magánhangzók alól, a felsőőri szövegben pedig a *dzs* és *gy* alól az előrébb-, illetve a hátrábbképzettség jele: $>$, $<$.

Hegykő, Győr—Sopron m. A felvételt **Balogh Lajos** készítette 1963. jan. 23-án.

— [Tessék elmondani, hogy gyerekkorában hogyan játszottak!]

— *Hát ugye má mink visszaménőleg gyerekkoromba mink vuotunk heten*

testvérék, 'és laktunk ëty házbo. A . . . apám testvïrgyë, annak vuot három fija, ming vuotunk heÿen. Közös konyhánk vuot. A konyhábo bent vuot a kemënce, akkor azok hátu ëk kisz szobábo vuotak, mikor má legiⁿ sorba k rúteÿ, akkor az istáluoba kerúteÿ, mer nem fiërteÿ még. Viszont mink ugy vuotunk, hoty mikor este lëfeküttünk, akkor mihozzánk begyünnyi nëmigën lehetëtt. Mer miëg emlíkëzetëmbë öreganyám is ít, idësapám, mink még gyërëkéÿ, viszont mink mind a heÿen ëccërre nem vuotunk még, ugyë folamatossan. Hát ollan szorosságbo vuotunk, hogy ëgy naty tul^ó — tulónak neÿesztük — ëgy naty tul^ó vót a szoba közepin, ollan lãdof'ëli, am még a másik ágy alatt, 'és az ki vuot huzva, asztán abba aluttunk. Mast osztán ez a kiëÿt család — nëmcsak mi vuotunk ám így, hanëm a faluba számtalan házná, úty hogy ott úgyan is vuot, hoty k'ët család is lakott ës szobábo, 'és több | gyërëk. Mast akkor minãlunk a szobábo vuot ëty falba rakott | sporhelt, de kicsi. Hát osztá mikor mink nyüötünk, hát nem vuot más lábbelink . . . — mer nem ám hoty szëginyëk vuotunk, miëg mink az'ër átlagba a többivel ëtyforma . . . —, de mindënkinek vuot ëty pár cipüöjő. Mikor az ëldzött, este — szombatom plánë —, akkor az ki lët pucúva — suvicknak neÿesztük — sovickal. Rápök . . . belepök . . . köptünk a subickos | dobozba, sz avval keÿtük be, uty finyësítettük ki, de ëlőbb a lábbelit mëk köllöt szãrogatnyi, hogy vasárnap réggel fölvëheÿsük. No mast ez, min gyërëk, ennek a . . . (i)zejë vót.

Mast a lakásbo pëldául mim mondom, közös konyha vuot, kicsin, közös kamara vuot. A kamara ollan keÿkëny vuot, hoty ha valamëllik bent vuot a belső sorkábo, mëk köllöttő várnyi, mer ëggyik felin a m'énk vuot, másik felin még a bátyánk'ë. No mast mëk köllöttünk mink várnyi, ha az onnaj kigyütt. A konyha? Hát akkor csak a szobábo vuot sporhelt, a konyhán nem vuot sëmmi, a kemënce tetejin vuot a tüz. Ot vuot csinávo ëty tüz, kiëÿfelieÿ még ollan cserieÿpfazëkak vuotak. Ollan magassap cserieÿpfazokak, a vuot körül állitva, kiëÿfelül. Èggyik felü viz melegüt vagy leves füöt vagy nem tudom mi, közbe még oda vuot rakva azok a hosszab rüözs'ëk. A másik felin még az ángyom rakta még, a másik felin. Uan tüzshel köz vuot, ahogyam bemëntünk. Hát bizoⁿ, mikor valaki begyüt hozzánk, az úgy mënt ki a kemënyën, mind ahun — nem tudom 'ën — máglát raktak. No mast azok a tüzshelës fazokagba úty füött a leves. Ha, kalácsot sütnyi csak abba az ësëdbë, ha odbëm mëgraktuk a tüzet. Viszont rites vuot akkor a . . . jobban a divat, a riteÿsüts. Mer az annyibul könnyëbbën mënt, hogy ahogyan a tüzshel tetejë vót, vót a szilin ë kis iz'ë, oda valami vuot alajja tivë, 'és a paras ki vuot huzva, s vaslãbokon állott, amit a tüzre rá vuot is tivë, (olyan) vaslãbok vuotak. S ha t'ësztat füösztünk, akkor a vaslãbro tettük rá a fazokat, ot forrot föl, viszont a rites még mëllettë parãzson süt. No mas vuot (ilyen) gömbölü riteÿfordittuo dëszka, mikor hát ëggyik felë mëksüt, akkor aszt ráttëttük, óvatossan átpördítettük a riteÿt a másik felire, hogy ott is mëksüllön. Hát így vuot a riteÿsüts. Viszont kalácsot ugyë ha esetleg vasárnapokon vagy bucsukor, akkor kemënc'be köössen szoktunk ëggyik a másikáná bucsukor kalácsot. Más-kor ritkáⁿ vuot.

No mast utuobb arra mēnt a hēlzet, hOGY hát itt a tūszhelēn valahogyam m'ēksē kōllēnē, hanēm o'an lābosporheltēt, aszt a csikuosporheltēt csinātottuk. Hát az āngyomnak is vuot ēgy, nekūnk is. A mēg a tūszhel ęlęjbē vuot tīvē. Annyi ęszūnk nēm vuot, hogy aszt a kemēnc'ēt . onnaj ki kōllōt vuona dobnyi, nagyop hel lēt vuona. Hát am mēg annyira kigyūtt | mind a kettūō, hogy a konyha ajtuot ippen hocs csak be lēhetēt nyittanyi. Hát akko mēg ot mēnt a fūōzēs. Hát má akko kōnnyeb vuot, mer akkor má a sūtūōjik lēhetēt sūtnyi is. Hát gondúhattya, mikor az a kięt sporhelt mēg vuot rakva mēg be vout gyujtva, miⁿ valami mozdony, a konyha kōzepin. Hát tisztogatnyi kōllōtt, mer a szoba fūōdēs vuot, aszt. . . má ięn emlíkszēm rá, mer ięn mūdēn iziēn ē kis kormot tēttūnk a vizbē, osztá akkor rongyal asz fōl vuot dōrgūvō, mer ugyē ki vuot tiporva, ēggyik helēn gōrōngyōs vuot, hosz szīp sima lęgyēn. A konyhát is, mer a is csak av vuot. A fal tōvit mēg ugyē szīp sārğáro mindēn szombaton ēfōstōttūk. Ugyē ęz ęgy mēnt. A tūszhelēn ot mēg ūgy vuot, ha rēndēt akartunk csinānyi, akkor a hamut bēsūpōltūk ēk kupadzba. Oszta akko fōl vuot tēřēgetvē, id dēszka vuot, it ross. . . ruha vuot, osztán ics csināttunk mēg a szīpsīgēt. Hát osztán ugyē ez mūt juo sokā jig, má a mi rīszūnkri.

No mast akkor mind, ēcs családōzs zšōll'ēr embērēk vuot. . . az apám zšōll'ēr embēr vuot, de amūgy juo iziēs vuot, gazdākōduo mēk politikus, mer ū szēginyēm maratt, ārvān. Osztān uty (vergōdōtt) fōl. No, hát akkor mikor a iziē vuot a. . . mezōāgazdasági munka, ezēk a nabbātyāink, ezēk eljārtok a Hanyba, huszonęgy nap vuotak kaszānyi mēg gyūttēnyi, gyalōG. A Hany mēg vuot — mit mongyak — tisz, tizenōt kilomīētēr. Ugyē it má minālunk, itt a F,rtūō mēllīkin. Akkor azutā tēhēnekēn mindēn ijel ēlmēntek ęsz szēkiērrel hazahoznyi. Ez mēgin idōebe tēllēt. Ugyē az ięn idēsapām is foltatta, de ū — mink kicsinyēk vuotunk — ūnek. . . az ū fijai nagyobbak vuotak. Ez mēk tutta csinānyi. De idēsapām má jobban csak a falu kōrū.

Akkor mikor aratás vō^t, hát bizo nēhęz vuot. Elvuo. . . tizēn. . . mikor a. . . miēk csak azon kęzdēm, mikor má nyuoc—kilenc ięvēssęk vuo. . . ięvēs vuotam ięn, akkor az urodealomnak mēntūnk kapānyi. Elsūōbe ugyē miko gyōngiēbbek vuotunk, akko ēgy rēndēs, mer a vizsga arra má mindig mēgvuot, mire kapānyi kōllōt mēnnyi. GyalōG. Ęty kęndūōbe vuot kōtvō ē kis kēnyiēr, valami vuot mēl-lęjē, osztā az idē vuot a dērēkunkra kōtvō háturu ęliōre. Akkor má az ōcsiēm a — iszē mięg il is, a Rudi — em mēg utānmunk hoszta az ebidēt ullan kięt. . . ullan luogguos, kięt fūles ebidhorduo edimbe. Utu₂bb a is otmaratt ēf fiē napra. Idēsapām mēg idēsanyām, azok mēg merfōlōtti (?) munkāt vięsztęk othon, de vi-szont husz krajcār vuot mēg iziē. . . tisz krajcār az ēr rēndēsnek. Hát ugyē az igēn juo vuot, ha mink asz szombaton hazavitūk. Aszt a husz krajcār_t.

Na mast, mikor iziē vuot, aratás, vuot idēsapām_{nk} ēty kięzzel hajtuo csīplūōmasinājo. Akkor elkīrtik māsok is ik kūōccsōmbe, mēg ōsszōmēntęk ēggyik a māsikānok sęgittēnyi. Akkor má hajnalba mēg vuot kęzdvē, ięn is vuotam ētētūō, de idēsanyām az igēn ięrtētte kięzzel abba a hajtuo masinābo ugyē a. . . ugy

elszüllesztnyi a gabnát, osztán ub beļannyi. A vigin ahogyan kigyütt, ěggyik ěl-
 huszta villávol, a többi měg így rászto villávol körübelü öt-hat-tiz lísrsę, hogy a
 szěm kifollon. Lęktöpször ugyě a gíp alat vuot. Akkor ha em měgvuot, akkor...
 mer mikor měnt, akkor früstököt tartottunk nyuoc uorakkor. Akkor kiburítot-
 ták má elüö, az öreganyám a... egy ollan fatál vuot, a krumplit. Szinte uk ki
 vuot feslüödövö, mindig ěmlěgětěyěk, hogy azúta sincs asz tom ullan krumpli, mind
 akkor vót. Sz akko suę vuot odativě, minděnki někiütt, ev vuot a früstök. Dilutá
 nigy-öt uorakor měg uborkát vagy aluttejet. Ev vuot az itěl. Mast akkor měg di-
 lutá gyütt a feketěleveys! Iěn sě vuotam nagy, az őcsiěm měg miěk kissěbb. Akkor
 (meg) měnt a szuoruorosta. A szuoruorosta... tát föl... fölvátvo hajtottuk.
 ěggyik... ěccěr iěn hajtottam, a másik měk föl vuot ávo ěggy... sziękre, am
 měg uty szurkáto a szuoruorostábo — mer ugyě polvás vuot, minděn — a másik
 měg ěhuszta onnajd a iziět. Iděsapám měg měrtě. Viěka vuot, avval měrtě föl. Hát
 akkor bizo könnyesztünk is ming gyěrěkěk, mer hát porba měg izbe něhez vuot.
 Akkor mikor em měktörtint, akkor osztá gyött iděsanyám is sęgittenyi. Akkor
 vuot a mírüö. Mer akko něm mázsán mirtík a gabnát, haněm mír... köböl, kö-
 bölnek něvęsztík aszt. Akko beļerakták a köbölbe, akkor a lapát nyelivel il lěso-
 dorták, iděsapám měg měgütöttö, osztá ugy lět fölmírvě zsákogba. Hát hoty
 hán köböl termětt. Juo van, ez így měnt ugyě illěn keservessen.

No mast osztán, azután mikor má nagyobbak lěttünk, több iziě vuot, akkor
 má ěngěmět a... itt a faluba — mer hát ulan ělevěnynebb, vagy něm tudom ho-
 gyan vuotam, igaz, hogy valami erös něm vuotam — jöttek, hogy něm-ě měnnik
 el někik köblösnek. Szóval a köblössig abbu állott, hogy ěg gazda ěmběr ěk ka-
 szást fogadott, měg ěgy marokszědiüt. Hát ugyě köblösnek něvęsztík, ...tek
 běnnünkět, köblösnek. Hát osztá ěg gazdánok arattunk is, ěggy unokatestvírěm
 vuot legín, av vuot a kaszás, azok fia vuot a... (?) fia vuot a kaszás, a legín vuot
 a kívěkötüö, iěn a marokszědöe. Tizěnhárom¹ iěves vuotam. S lěarattuk, akkor
 arattunk annak. Kaptam százötven² kila rozstot, azěer, hogy ěggy | tizě"nyuoc¹
 vagy něm tudom měnyyi huot füöd után, ami těrmět, fölszěttük. Akkor többet něm
 ěręsztět el iděsapám. Haněm měgin ěm másig gazdánok iěn vuot a... ā... iěn
 vuotam husz iěvęs, az őcsiěm vuot hat iěvěl fiatalabb, anná měk kiět iěvěl fia-
 tallabb miěg ěgy lěántestVěrěm. Három gyěrěk arattunk kiět iěvěn át annak az
 ilětěüöněk, ugyě az iziěbe měnt, ugy rízbe. Vagyis, hogy | kěrěstět adott. Kěrězbe
 füzětět ki, arra ugy něm ěmlěkszěm, hogy akkoriba hogyan vuot a fizetsig. Ez
 így měnt. No mast osztá, ugyě akkor má fölcserě... cěpěrěttünk annyira,
 hogy má akkor beļěrtünk tizěnháromba³, ot měkkülömbösztünk a bátyámmol,
 idě csinátunk házot, isz itt a túsuo felin měg is van. Má annyira měntünk, hoty
 hát miěg ěk kicsint gazdákottunk, minděn, annyi idejig, osztá házot csinátunk.

¹ A harmadik szótag is hangsúlyos.

² A második szótag is hangsúlyos.

³ A harmadik szótag is hangsúlyos.

A házro nēm vert ki a pinzünk, ęg gazda kiségitéd bennünket. No mast osztán, azutá csak mēnt folamatossan ıGY.

No mast arrul, hogy mikor gyérékék vuotunk, hogyan jęccottunk!? Há min-dēn vuot. Likakat csinyátunk a füödre, osztán vuot labda, de szüörbü vuot ugy befonva. Sztá aszt ug gurgítottuk, osztá mēgvuot iziëve, hogy mēllik . . . ha abba belegurgút, akkor aszt a másık kikapta, emmem mēg elfutott, hom mēgdobgya. Eszt vuot . . . mindig av vuot, hok kirilili kaphat, ęv vuot a gyérékéknek a izejē, mikor a . . .

— [Beszéljünk a fiatalkori szokásokról!]

— *Hát. İgēn. Akkor a fiatalági szokás ugy vót, nēm a csárdábo vuotak a mulatságok. Plánē tiëlēn. Tiëlēn nēm ill. . . ıty farsangon. Hanem attak ki szobá-kot. Fölvéttik a legínyek, vıotak kiēt csoportba, a legínyek ęggy ęsz szobát, ahun táncútak. Magok vettek bort, s osztá magok mirtik. Hát ot táncútak. Mer mięg ęggy ęset vıot — amit figuránok csak beļemondom —, hogy ez az ęset vuot ęcčēr ęty szobábo táncútak, 'és a faluba mēgvuot a kiabálás, hot tüz van. ęggy illetüö mēk kiugrott: „Ki gyujtotta mēg.” Hát sztá ezen . . . ęsz májig is ęmlęgętik, miko valami izię van, hok „ki gyujtotta mēg.” Asz kięrdęszte ęcčērre, hok ki gyujtotta mēg. Na hát eszt csak ugyē iz'ębü mondom.*

Mast osztá akkor vuotak ezek a legínyek, fűszögi legínyek, piaci legínyek, akkor veszekęttek ęggyik a másıkávol. Táncmulatsákkor mēkcsináták aszt, hoty ha majd az a . . . ętypár l^ęán idē mēnt, akkor mēgállították a zenięt, három lęán ki. Akko azok futottak, hát illēn . . . mindēn fięli muodon mēnt a . . . akkoriba ıgy a mulatság, de nēm ıgy mim mast.

Osztá mikor a izęek . . . a leginsig ıgy a mulatságokom mēgvuot, akkor husuojuokor fokták magukat másnap, akkor elmęntek fáńkot szęnnyi. Osztá ęgy legin az annyibu mēgjárto — mēk tojást, hogy akkor asz mēg lopták a tyukházbu — behasót ęgy tyukházbo oszt ott elalutt. Osztá ıgy vęttik ki, uh huszták lę a tyuk⁴ . . . izię . . . tojás lopázsbul. Illem muokákot csinátok. Vıgig vissza a falun.

(Elmondta: Horváth Lajosné, sz.

Horváth Gizella, 69 éves)

*

Szilsárkány, Győr—Sopron m. A felvételt B a l o g h L a j o s készítette 1960. október 18-án.

I. — Kırēm akkor mięg tízēn is fejtęttük a tollat. Kukoricát fejtęttünk, hát a világon mindēnt, ami csak dolog vuot. Bizon dúgosztam ölöget, ölöget.

— [A mezőn leszedték a kukoricát, aztán . . .]

— *A mezzüön lęszęttük kırēm a kukoricát, nēm um mim mast, hoty kint mēkfájtik. Nēm. Mą akkor mink lęszęttük, osztán ahová tuttuk, oda tęttük, osztá ęstę fájttęttük, ameddik hát mēg nēm lętt.*

⁴ A nyelvjárásban: *tik*.

— [Kik segítettek ?]

— *Segítettek ? Hát hoty kik ?*

— [Kik segítettek este ?]

— *Este ? A szomszidok, ággýütték miék tizem mék huszann is vuotunk. Mink még vissza, hát mink még visszasegítettük azoknak, akik minékünk segítettek. Ez így mént mindig. Hát mas má, mast aziër ë kicsint okossabban van, mer mast kint a mezzüön ot lëfejtik, osztá kevéssébb a munka ithon velë. De akkor bizon töb vuot, mer ha kicsin vuot a hël ugyë, a fosztást, mindënt . . . , hà most rajtahaggyák a szárán a fosztást. Most aziër ëk kicsint jobb, finomabbú van.*

— [Aztán felkötötték a kukoricát ?]

— *Nëm, uty fonták föl koszoruzsba. Fölfonták koszoruzsba, osztán akkor fölaggatta az embër gyerekë kint az udvaron rudra. Ev vuot velë.*

— [Mekkora volt egy ilyen koszorú ?]

— *Vuot ojan is, hogy hát triëfátok ottonniék, a legínyék vuotak vaty fiatal-embërek vuotak, akkor fontak ám miëg hármot is öszsö, hogy alik tutta az embër gyerekë odább emiényi. Kinëvettik az embër gyerekit, ho hát, hát iszën mas lëz gongya a Sebëstyien bácsinak füövinni eszt a koszorust. De asztá mën vöet aki, ha harmados kukorica vöet, akkor szász fejët tëtting bëlëjje. Ha pëdik fejës kukorica vu t, akkor mék hát ugyë a felit ugyis oda köllött vinnyi a gazdájáho. Fejëlit még hosztuk mihozzánk. Hát így vuot uram.*

— [Lányok is ott voltak a fosztáson ?]

— *Igën, a lányok is, legínyek is, még muzsiká^otok is, táncútak is.*

— [Nem heccelődtek ott a legények a lányokkal ?]

— *Hát aziër — mind a fiatalembërek ugyë — aziër nëm . . . izië, uty köllë-mëtl nsíg nëm vuot sohasë. Az iën embërem nagyon szigoru embër vuot. Nëm lëhetët vuona elöttö tudomisiën mit. Öt lëqⁿ vuot ám uram, öt lëán. Aszt nëm lëhetët mihozzánk . . . nagyon szigoru embër vuot arra a vígre. Hát nëm vuot rossz embër ám, nëm, nagyon is finom, juo embër vuot, az Isten álgýo még ott a hal^ó fölgýibe. Csak av vuot, ho lányoknak szigoru vuot velëk, nëm szabad nekijjék szabadom mënni. Odagyütték a fiatalembërek, akiket hát még lehet . . . (hívni), piëldául ënnëk a, aki it vuot, ezën a tanárnöenëk a napánok az ura, az mindig ott |szokot lënni nájunk. Nagyon juo gyerek vuot, ëty finom, ëty okos, mék mindë hogyan hát ëty intëligëns fiatalembër vöet. Azok mëkcsináhottak ot mindënt, rihëk-hëttek, röhökték nevétték, trëfátok, mindënt. Azokiër nëm haragudott, de ha mázs gyüütt, ollan, aki hát ë kicsint magán tul vöut a száájvol, asz nëm sziveltë. Tessík! (Valaki jött.) Hát tessík kírëm uraim (mondjuk) még öszintëen, hoty hát ugyë ëlëb muzsikátok a legínyék, falun vígig inëkölték. Máma nëm. Máma nëm tudom, hogy miër nëm, szabad-ë vagy nëm szabad, ugyë hát errül iën nëm tudok. Mer iën nëm mënëk a faluba së igën, hacsak az ëty templomba nëm mënëk, iën máshá nëm mëgyék. Akkor hát ugyë egisz máskíb vuot, egisz máskíbb. Nëm mondom ám, ho talán job vuot, de hát miëgis akkor ugyë a fiatalság aziër ëlëneküt, még ëmuzsi-*

ké^o tották, még mindent ékövették ijen. . . jobbann a faluba is mim mast. Mőst aziēr nēm.

— [Aztán rendeztek valami bált farsangkor?]

— *Hát az ěb bucsun kívül nēm tudok uram mondanyi.*

— [Búcsúkor volt bál?]

— *Nēm bál, hanēm bucsukor, hát ugyē akkor kēet napozs bucsu vuot. Akkor múllatot mindēnki, akinek tehetsigē vuot hozzájo.*

— [Akkor vendégetek is hívtak?]

— *Igēn, akkor osztán vëndigēg gyűttek, hát kinek a hozzátartozuđji. Pestrü, még innej még onnajd, ahun, kinek hun vuot a hozzátartozuđja.*

— [Mit szoktak főzni akkor, milyen ebédet készítettek a vendégeknek?]

— *Mijent? Hát ugyē akkor, mégmondom ōszintēn, hogy akkor torta nēmigēn vuot. Hanēm akkor vuot kugli, mēk hát valamijen más apruđ tēeszták, mákosrítés. Ijēnek vuotak, mēk hus, bor öliG. Hát azēer ez vuot mindig, hát attu nēm szabad. . . (me rtóztatni magunkat). Mēk hát akinek vuot mongyuk. . . , minđlunk av vuot uram a legnagyobb baj, hogy ugyē đldozuđcsötörtökön, đldozuđkor vuot a. . . , đldozuđkor, đldozuđkor vuot a bucsu, akkor mēg nēm lēhetett ludat tömnyi, rēcēet tömnyi, ijesmit nēm lēhetett, mēr akkor csak a disznóhus fordút előe.*

(Elmondta: Sebestyén Jánosné, 81 éves)

*

2. — [Milyen munka van reggel a ház körül?]

— *Tyukokat⁵ ětētēm.*

— [Hát még ezen kívül?]

— *Rēggelit adok a csaláđnők.*

— [Mit szokott reggelire adni?]

— *Mikor mi van, vaty tējáđt vaty káđvēet, mikor mi van. Mikor hus vam, még adok nekik hust is. Mēk tojúst sütök.*

— [Délelőtt mit szokott itthon csinálni?]

— *Hát a hász körül, ami a munka.*

— [Takarítás. . .]

— *Takarittás, főzís, igēn.*

— [Kenyérsütés. . .]

— *Igēnn.*

— [Hogyan készül hozzá a kenyérsütéshez?]

— *Mēkszitáđlok, asztá beķevērēm ěstē a kováđszt. Rēggel mēk fölķelēk, mēgdagasztok. Behhagyom a teknyőbe, osztá kiszakajtom. Mire ahho háđt mēkkēl, akkor még begyujtok a ķemēncēbe.*

⁵ A nyelvjárásban: *tikokat*.

- [Mivel tüzelnek a kemencében?]
 - *Mindénnyel, giz-gaz, kukoricaszár, krumpiszár, mikor mi van.*
 - [Mikor tudja azt, hogy már jó a kemence?]
 - *Hát aszt má tudom, mer ahho érték, hogy má mas jó, hogy... piros, mők szikró°zzik.*
 - [Meddig van benn a kenyér?]
 - *Kēet ēes fēel ugrájig. Kēet ugra hosszájig.*
 - [Hát a disznóöléshez hogyan készülnek hozzá?]
 - *Mēgaprittyuk a zsömlēt, elkiszittyük az ēdinyēket fūözishē, züöccsigēt mēkpuclom. Máj°snap mēg osztā akkor odatēsszük az ēbidēt, má mikor van disznoehus.*
 - [Reggel megölik a disznót...]
 - *Igēn, igēn.*
 - [Kik ölik meg a disznót?]
 - *Fijam. Igēn.*
 - [Amíg pörzsölik, mit csinálnak az asszonyok?]
 - *Kiszülünk hozzá id ben.*
 - [Milyen munka van itt benn?]
 - *Hát igēn, fūözishē hozzākiszül az embēr.*
 - [Ha szétszedik a disznót, milyen munkájuk van az asszonyoknak?]
 - *Bonty a bēlet ēggy, m°ásik mēk fūez, az a sporhēltnēe van, rántást piritt, kábosztát fūezi, hust elkiszitti bē a sütüöbe. Hát így mēgy.*
 - [Délben mi az ebéd?]
 - *Káboszta, huslęvęs, sūthus, mēk közbe ē kis sütemint is, valamit csak sütünk. Ę kizs borunk is van, aszt is isznak.*
 - [A levesbe milyen gombócot tesznek?]
 - *Nēm gomboacot tészüng bēlę, mētiēttet. Aszt is, aszt is tészünk közbę, ha van rá ese hom májgomboac is van.*
 - [Májgombócot hogyan csinálják?]
 - *Lęrszę... (ljük) vaj lękaparjuk a májat, osztā ē kis vöröshajmázs zsirral lęöntyük, ē kizs zsömlēt ásztatunk hozzájig, ē kis keviēs lisztēt, ē kizs borsot bele, osztán az jó°.*
 - [Délután is van munka?]
 - *Dilutānn osztān tēettyük a hurká°t, husoskalbá°szt, priēssurká°t...*
- (Valaki jött.)
- [Délután milyen munka van?]
 - *Dilutān? Dilutān mēg... hurkatēettis.*
 - [Azt is az asszonyok csinálják?]
 - *Igēn, igēn.*
 - [Hát a kolbászt?]
 - *Kalbászt a fijam csinállo, priēst is az, sajtot is ēcs csinállo.*
 - [Disznóölés után mit csinálnak a sok hússal?]

— *Lè van szejva, osztán akkor zsirt süttük. Va rá eset, hoty kisüttük akkor íjje, va rá eset még lektöpször csak m^aásnap m^aá.*

— [Füstölik a húst?]

— *Nëm füstüllük mingyá, csak szejbe van. Oszta má ë hetire fjeraktyuk a vikonnyát, kjet-három hetire fölraktyuk a lúbokat.*

— [Hová rakják?]

— *Füstre, igēⁿ, füstülüäbe.*

(Elmondta: Fekete Flóriánné, 72 éves)

*

Csönge, Vas m. A felvételt **B a l o g h L a j o s** készítette 1960. dec. 15-én.

— [Hogyan készültek hozzá a kenyérsütéshez?]

— *Kenyérsütishē? Mas má kenyérsütishē rákiszütem ezelött ety hjettel, hoty hiányos a fütelik, hon nincsen fütelik. A kukoricaszár izikēt ugyē mēk köllöttem szárogatnyi, hogy a . . . tuggyak sütnyi. Téhát sikerūt is az izikēt mēkszárogatnom, ut tuttam tēgnapi napon kovászt . . . izē . . . kenyereēt sütnyi. Akkor a lisztēt mēkszítátom, tynlegēssen, hogy az is mēgmelegēggyik, nēhom mēkfázzik, mer ha mēkfázik a liszt ugyē, a kovász, akkor nincs juē kenyier. Téhát mindēn sikerūt, finom kenyereēt sütöttem, mer a fütelikēt juäl mēk tuttam szárittanyi.*

— [No, előző nap a kovászt megáztatják . . .]

— *Igēn, a kovászt akkor (előző) nap mēk szoktyuk ásztotnyi, igēn. Hät falusi asszonyok ity szokunk ugyē.*

— [Miből csinálják a kovászt?]

— *Mindig amikor sütünk, abbul a kenyiernek a kovásszánok a közepibül vészünk ki ë kis kovászt. Sztán akkor aszt öszzegyurgyuk ë kis lisztel, mēkszáritttyuk, kiterittyük, mēkszárrod, s akkor kírēm szipēn, uty | a következüo sütis-kor akkor asz mēgásztottyuk, osztán azzal fog a kenyier . . . , szinte kovász, ha még van kejevrvē, mēkkel, osztán akkor uty sikerül a juē kenyier. Erre nagyon vigyáznyi köll, ugyē mēg a püküzletēgbē is a pükēknēk is, nēm az asszonyoknak, mē a kiskovász, ha mēkfázik, akkor osztá nēm sikerül a kenyier.*

— [Aztán másik nap reggel mit csinálnak?]

— *Oszta akkor másik nap reggel ugyē, mikor dagasztanyi köll, akkor mēgdagasztunk. Mēgnizzük a kenyereēt közbe, hoty hát mas má lehet-ē elfüttenyi a kemenciēt, osztán akkor elfüttyük a kemenciēt, ha ugy áll a kenyier, asz má tuggya az asszon, mind a szokotti kemenciējit, hogy | hogyal lēssz a kemencē elkiszitvē. Kiszakasztünk, mēkkel, fülük a kemencē, kiesz a kenyier, mēkkjēt, bevetytjük, kiēt oara mulva kiszēggyük a kiesz kenyereket, osztá kieszēn vannak a finom kenyerek.*

— [Hogyan fütik el a kemencét?]

— *Bētēsszük a szalmát, gyufát, alajgyujtyuk. Aszt a szárizikēt rátēsszük, vagy akármit, amivel füt az embēr — amit a tehiēn lēlēvélēz —, osztán ezzel sütünk, mēr hát, hát it falusi viszonylatba ugyē nincs fütelik. Sōat az a baj, hogy az embēr mast nēhezzen tud ahho hozijutni.*

— [Hogyan látják meg azt, hogy jó a kemence?]

— *Kemenciét még ut tuggyuk még kírēm szípēn, hoj juo a kemēnce, amikor má a kemēncēenek a tētējē ugyē juo vörös, ki van vörösüvö, ki van fejjiērüvö, a fēnekit még mikor avval a fakuruglával mēkkuruglálluk, mēkkaparásszuk, még a pizskafával, akkor a fēnekē még szikrázzik. No mast osztá má akkor jue a kemēnce. Akárhány asszon ē kis lisztel is mēk szoktya proabányi, de ēn ugyan aszt nēm csinálom, mer má a szokotti kemēnciēhē iērt az ēmbēr, hogy bē lēhēt vātnyi.*

— [Liszttel hogyan próbálják meg?]

— *A lisztēt még ugyē be szoktyák ud doبنى, ollik asszon a kemēnciēbe, hotyha ēccērre mēglobbanyik, föllángút, hogy akkor má jō, mēksül a kēnyiēr, ugyē jōo a kemēnce. Hát ugyē iēn ēszt nēm csinálom, mer iēn má ugyē ēbbē hát... nekēm nagy a gyakorlatom, hogy a kēnyiēr juo, juo lēgyēn. Igēn.*

— [Amikor megmarad egy kis tészta dagasztás után, mit csinálnak vele?]

— *Aszt még öszō | gyurgya, dagassza az ēmbēr, mēkhömbölgeti, abbul akárhányszor sūtök langaluot, ha nēm röstellēk velē vészüönnyi. Ha röstellēk velē vészüönnyi, akkor még mēksütöm vakarcsnak. Bēdobom a kemēnceszájábo, ne itt a kavarc, Pali.*

— [A langalót hogyan csinálják?]

— *Langalōat, asz még mikor mégin ugyē mēkpruabdálluk, hogy no moş már... ahho mégin iērt az asszon, hogy má mēksül benn a langalōa, akkor a sūtüölapátro, mēglisztēzi az ēmbēr a sūtüölapátot, sodruzfával akkor osztá ki-nyujtya aszt a tēszttát, aszt a kis, ökölnyi kis tēszttát, kilapíttya, mindaddig so-dorgya — iēn ugyē igēn-igēn víkorra szerētēm, akárhány ujnyi vastagon is sūt —, iēn mēk hát akkor ollan igēn-igēn víkorra, osztqn akkor sūtüölapátru finomul a tūzet a kemēnciēbe szillietaszintya az ēmbēr, sztqn akkor bēdug'gya a langalōat, langaluonak valuot. Akkor mégim bēdug'gya a sūtüölapátot, kikaptya, hob bēn nē ig'gyēn, mēkforgattya. Mēksūt, akkor zsirruo mēkkēnyyūk, fokhajmávug mēkkēnyyūk, soəval mēkhintyūk, kīsz a finom langaluo.*

— [Milyen lisztből csinálják a kenyeret?]

— *Rozslizbül. Tēsneq ugyan közibē akárhány... juo iēm magam is buza-lisztēt is, aszt a mácsiklisztēt, amit szoktyák mondanyi, hogy ez a darás liszt, em még a mácsikliszt. Abbul szokok hozzá tēnnyi, hogy akkor miēk finomabb ugyē a kēnyiēr. Nēm isz szárod ojjan (!) hamar még, mer a buzakēnyiēr magábo, a buzalizbül magába hamar mēkszárrot. Sztqn í akkor tōvqp tart. Rozslisztēl van a buzaliszt ugyē összākāvrvē.*

— [Hány kenyeret szoktak sütni?]

— *Iēn pēlddül kettüöt sūtök, hármot.*

— [Meddig tart aztán az el?]

— *Három hētig. Ęggy-ēk kēnyiēr ēty hētik.*

— [A lisztet kimérik?]

— *Zsomborral mīrgyūk, igēn. Ha három kēnyeret számítottok, akkor van*

ollan kis miret... kit kicsi zomborom, asz háromszor teltitészem lisztel. Ha kéttüöt akarok sütnyi, mők kiéccer. Mekszitállo az embër osztán... , mer ièn szèrintem ugyè, azièr csak ièn aszt észèm mæg gusztusossan, amivel magam elbányok.

— [Kemencefütéskor mivel piszkálják a tüzet?]

— *Piszkafávol.*

— [Pemetet nem használnak?]

— *Ièn nèm. Ièn nèm. De van asszon, aki a pemetèt is használ. Szikrát kihuzza, osztán akkor kipämätüli.*

— [Milyen a pemet?]

— *Asz mæg illen kukoricacsuhából csinállák. Èb botnak a vígire druggtal rákötik, beletészik a vizesvödörbe, juól kirázzák a vizet, osztán akkor vüszik a keménceszájá... keméncièbe. Ha hæväs a keménce, tètèjire is fölcsaptya, hogy a hevít végyè el, hon nehogy elíg'gyèn a kényerè. Ahho má az asszon ièrt, a falusi asszon, hogy mast igèn mőkfütt ez a keménce, elígnék a kényerèim.*

— [Kukoricafosztásból készül a pemet?]

— *Pemet, igèn, kukoricafosztásbul.*

— [Abból a fosztásból más valamit is szoktak fonnii?]

— *Hát abbul ugyè csiná... földolgozzák ugyè... mas például ugyè Cèldömölkön van a kisipari, ugyè, èszt a csuha dolgokat ugyè, mer ebbül írtikès szatyrokot — mit tudom ièm mikèt — szönyegèket, tèpikèket csinálnok. Mas má ugyè azièr nèm annyira ígètik el. Elöbè üdüöbe el szoktuk ígètnyi a kukoricafonyásnok aszt a hosszú... minèk mongyák, koszoru... koszorunak a csuháját. De mas hát má ugyè èszt is írtikèsittik ugyè, Pápocru ki szoknak gyünnyi azok a zembèrèk, kiabállák, hok kukoricacsuhát vèszèk. Sztán akkor az embèr szalad, hoty hát iènnádom is van èggy öllèl. Tisz forintot, mit tudom ièn mènnyi az a csuha, osztán mægvészik aszt is, mer azok Pápocra ugyè dolgoznak a celdömölki kisipariba, háziipariba. Hát mas má máma annak is nagy írtikè van.*

— [A kukoricát itt hogyan szokták leszedni? A mözön lefosztják?]

— *Mast az idjèn má nagyon sokan, juò ièm magam is, rajt a szárán fosztottuk lè, csak tisztán a kukorica jöt (!) haza.*

— [Hát régebben?]

— *Régebben akkor mæg ugyè csak ot lètördjètük, osztán akkor ithon az embèr a lakásábo aszt a sok piszkot, piszkot, mocskot ugyè it takarittanyi köllött azutám mæg napokon kèrèsztiül. Oszta mas hát em mast ujjittás, hogy ugyè igèn sokam mast az idièm má... ot rajta fosztottuk lè. Tiszta csövéskukoricát hosztuk haza ugyè, ez a... minèk mongyák eszt a kukoricát, amit most... (valaki súgja: hibrid) ja hibrit kukorica, nagyon juól bevállott, ugyè hát ez igèn-igèn natyszèrèü vüet. Könnyèn törik is a tövirül, hát ugy ütèmèsztiük be, hogy igy gyorsabban vígzünk velè, de igaz is vüet, juò is volt (!), mæg tisztáb munkát vígèsztiük, mæg | a lakás lègalább a piszoktul mæg van mentvè.*

(Elmondta: Bószén Pálné, 65 éves)

Balogunyom, Vas m. A felvételt V é g h J ó z s e f készítette 1960. okt. 22-én.

— [Ki hívogatta meg a vendégeket a lakodalomba?]

— *Mëkhittak bënëünk a lakodalomba, asztá akkor koszorúslán is vuotam. Lakodalmasztung bizo sokat. Akkor ëmëntünk Rádócra ësüküvüöre, mer rëfor-mátus vuot a lakodalom, hát...*

— [Mikor hazajöttek a templomból, azután hova mentek?]

— *Mikor... akkor ëmëntünk a kocsmásba, akkor ot mulattunk addig, míg a vacsora kış nëm lét. Mikor a vacsora kış lét, akkor ëmëntünk haza, osztá vacsorásztunk, a lakodalmas házná.*

— [A menyasszonytánc mikor volt?]

— *Ífjibe. Ami píęnszt összöszëttek, asz mëę nekiatták a cigányoknak.*

— [Hát a szakácsné mit kapott ajándékba ilyenkor a lakodalomban?]

— *Szakácsnë? Hát annak mëk szëttek. Nëkiattak ën nagy... tiësztaszëdüöt, asztá akkor hordosztá az asztalokra asztalokra. Szt akkor összöszëttik, akkor asz nekiatták a mënyasszonnak.*

— [Mielőtt a pénzszedés megkezdődött, hogyan jött be a szakácsné? Be volt kötve a keze?]

— *Igën.*

— [Arról tessék valamit mondani!]

— *Këzë bë vuot ködvö, hogy üreki az orvosságro nyujcsanak valami kis sëgilt. Juę bë vuot nëki pëngyulávo. Hát akkor ot hordosztá az asztalokná, hogy ünëki hát ë kis sëgilt nyujcsanak, hogy a kezit hagy gyuęgyithassa mëę, mer tull elígëtt a kezë.*

— [Hát így volt a lakodalom. Azt tessék mondani, májusi fát szoktak-e állítani a faluban?]

— *Hógynë.*

— [Még a néni emlékszik rá, hogy kinek állították a májusi fát?]

— *Kinëk állitották? Akinëk vuot udvarlóaja. (Valaki beleszól: Um mongyuk szerëtüőjő.) Hát szerëtüőjő, akkor.*

— [És mi volt azon a májusi fán?]

— *Vuot rajt szallag is, pappir is, mindënfjëlë, mit raktak rá. Mëę miëę a tëtëjibe, oda mëk szoktak tënnyi üvëget is. Ek...*

— [Azt a bort ki itta meg? Na tessék csak mondani!]

— *Vuęd be... vuęd amëlligbë vuęd (teli?), vuęd ollan is, akit üressën fökötöttëk.*

— [Hát húsvétkor szoktak-e itt locsolkodni a legények?]

— *Hógynë. Huzsvítkor akkor szoktak.*

— [Mikor mennek el locsolni? Hány órakor? Reggel?]

— *Elmënnëk vagy... elmëntek vagy rëgge, vagy ëstëfëlië.*

- [Mivel locsoltak a legények?]
 - *A... mi a fenyiëve... kölñive.*
 - [És a lányok mit adtak ilyenkor a legényeknek ajándékot?]
 - *Kaptak vaj nēm kaptak, zsäpkendüäket szoktak.*
 - [Tojást nem adtak a legényeknek?]
 - *Na hát aziēr aszt is ollik hēlēn. Ahol (!) talán kēdvēssēb vuot.*
- (Elmondta: Bán Jánosné sz. Kemény Juliánna, 79 éves)

*

Tapolcafő, Veszprém m. A felvételt V é g h J ó z s e f készítette 1960. dec. 8-án.

— [No, ha kiszemelte a legény a menyasszonynak valót, akkor, akkor utána...?]

— *Hát ugyē, eljárt hozzá, ugyē egymá°st kiismertik, bēszidileg, csēlőkēdētīlleg, hát osztā mēktēccēttek egymásnok, mēkkirtik. Embērt kūdött, olan kīrūōembērt. Szombati nap. Hát asztān, akkor kiēt hētēt szoktak hāllasztanyi. Hāllasztāsīdō, (hogy) majd az alat mēgbeszīllik. Asztān akkor mēgizētīk ēgy bizonyos embērtū, hogy | hát hozzámēgy. Sztā akkor vūōlēgintūl ēlmēntēk a szūlēji vaj a kīrūō, akīt kīrūōnek kūdött, ott ēggyēszkēttek, iēm māskor... (Kiszól valakinek: Na csak gyere bē Tērus!) māskor ugyē a fūōdēkēn vuot, dē mast nincs a fūōdēkēn, mast nīncsenēk... .*

— [A földeken egyezkedtek.]

— *Igēn.*

— [Mi volt az a mōring, azt tessék elmondani!]

— *Na hát, a muāring, am mēk külön ēggy | pīnz vuot. Asztān abbul a pīnz-būl hát ugyē valqmit vēttek. A fiatalok mikor összōkerūtek, vēttek bēlūlō valamit. (Félreszól: Nēm baj, ha fölībrēt.) Vē... vēttek valami (olyan) kōzōs ciēlra vaj ēty pūr sūdūōt vaj... valamit ijet, vaj ēd dārab mārhat.*

— [Tehát így megvolt az egyezkedés.]

— *Igēn.*

— [Na már most, ha hozzákészülődtek a lakodalomhoz, ki hívogatta meg a vendégeket?]

— *Hát hoty hun tartották a lakodalmat, a lēānnāl-ē, legīnniēl-ē. Hát a rokonokat, a tēstvīrēket, rokonokat. A lēānyiēt is, a legīnyiēt is.*

— [Nos hát hol gyūltek össze a vendégek?]

— *Hát elōször a lēānyos hāznā, mēr ugy monták, hogy ott a kiēszfogoat ot tartották mēg. Szombati nap, vagy vasárnap vagy szombaton. Hát osztān akkor mēktartották, asztā° hārom hiētīg uty kōllōtt ānyi, hoty kitētītk ūket a... tō... zīrodā°bo, a törvīnhā°szhol. Asztān mēg a tēplomba is kihirdētīē a tisztēletēs ur, hogy mikor lēssz az eljēddzīs. Hā°rom hūētre, osztā akkor mēg | lētī az ēs-kūvūō. A lakodalom mēg a legīnyēshāznā szokot lēnni.*

— [Igen. No, és hogy történik a lakodalom, ezt tessék elmesélni.]

— *Hát, ugye megmonták, összoirták a rokonokat, lányosháznál is, a lánknak a rokonait, a vőlegényét is, hát osztá asztat vasárnap nap, mikor utuojjára kihirdette a tisztóletés ur, hogy osztá ott... akkor má akkor kéddén szokot mindig a lag... a lakodalom lenni, eljeddzis, lakodalom, az esküvüö. Akkor vasárnap osztá kihirdette őket, hát osztán akkor lettek, vüöfényeket vá'losztottak, a léántul is, ha vuot ojan rokony, a vüölegintül is. Asztá ah hitta összö a vendégeket. A kiét vüöfíny. Hósszi szallagot, botokat, narancsokat a botra, évesmit, osztá vasárnap nap akkor összehitták a násznipeket, a vendégeket. Hát osztán, hogy kédre kiszülüöggylenek, kéddén lëssz az esküvüö. Hát osztán kéddén aszt is megmonták, hoh hány uorakor lëssz. Dilután háromkor vaj kéttüökor, hogy akkorra kiszüjjenek. Hát osztán akkorra összöméntek a lánknak a rokonnyai a lányoshásho, a vüölegin rokonnyai még a vüöleginyés hásho. Hát osztán akkor mikor összögyütek, akkor elméntek az esküvüöre, párossan. Elüö mént a menyasszo, de a vüölegin az a második vuot, a vüöfínnek köllött a menyasszonnak vezetnyi. Második még a vüöfíny, koszoruléányok, kiét vüölegi... kiét vüöfi^{ny} vuot, kiét koszoruléá. Mas még má többet is szoknak, mas még má szoknak nígyet. Nígy koszoruléánt, nígy vüöfínyt, hát ily vuot. Osztá elméntek az esküvüöre. Elösször az irodába, od beiratkosztak, szta még elméntek a templomba. A tisztóletés ur mégesküttetté őket, elösszö iéneküötek, imátkosztak, asztá mikor víge lét, kigyüttek, akkor béméntek a tisztóletés urho, vüölegin még a menyasszon, beiratkosztak ott is. Osztán akkor hazaméntek a menyasszonho. Asztán ot mulattak, éttek, ittak, mig nem mént izenét, mer ha a vüöleginnié vuot a lakodalom, izenét mént, hogy má kisz a vacsora méhetn k. Hát osztá addig ot vuotak, mig nem mént a | üzenet iérték. Sztá mikor izentek, akkor osztán összögyülekésztek, elbucusztatták a menyasszont a szülejitü, elméntek a vüöleginyés hásho. Akkorra kisz vuot a vacsora, akkor szta betáluotak, ugye nekifoktak a | vacsoráznyi, vacsoráho. Asztán át a vacsora. Mikor má víge lét, akkor fölszátak, akkor asztán a zeniszék ráhuszták, asztán mulattak.*

— [Mikor kötötték be a menyasszony fejét?]

— *Hajnuoba. Igën. (Valaki közbeszól.)*

— [Mindegy, a néni tudja. Tessék.]

— *Hajnuoba. Akkor a svájert⁶ | lëvëttik, akkor é^{ly} piroskendüövel átkötötik. Nekém ugyan nem av vuot, abba az üdüöbe még valami [olyan] fejkötüö vuot rígi vilá^ogbo. De ma má csak ép piroskendüö^vé hátrakötik, asztá juo vâⁿ.*

— [És akkor kezdődik a menyasszonytánc.]

— *Igën, akkor kézdüödött a menyasszontá... , akko kátoszták, eladuo a menyasszony, eladuo a menyasszo.*

— [Na, és aki táncolt a menyasszonnal, az mit tett a tányérba?]

⁶ Menyasszonyi fátyol.

— *Mit tett? Százsz forintokat. Ki ötven, ki huszat, kitű mennyi tellött.*

— [Ez a pénz kié lett?]

— *A menyasszonyié. Az a menyasszonyié lett. Hát osztáⁿ abbul amit akartak, vettek.*

*

— [Az asszonyok hogyan rendezik meg a tollfosztót, mit csinál a gazdasszony?]

— *Hogyan? Hát a libatollat öszögyüjtögetük⁷, az öregit, asztá idē eggy asztalra kiterítettük, az öregit. Hittunk ēty pár szomszídasszont (ismerőst), asztá fosztogatták. Bäszigették mellettē.*

— [És mikor befejeződött a tollfosztás, mi következett utána?]

— *Akkor valami tējaestiēt csinyáltak. Sztá akko még mulattak. Amikor... csinyáltak sütemint, tēját csinyáltak, fűsztek, osztán ettek, ittak, mulattak.*

*

— [Szoktak-e májusfát állítani?]

— *Szoktak.*

— [Hogy szokták, ezt tessék elmesélni.]

— *Hát ^aasztá, a fiatuq legínyék hoszták ijjē⁸, hogy mēk sē lássák űket. Estē mēntēk el iertē, ^aasztán rēggelre má föllállították a kocsmaudvarra vagy a jeddzüö ur lakásárá. Ugy... akkorra má készēm vuot. Ráraktak mindēnt, május elsejin, mire mēgvērat, lēngēt mindēn ot rajt.*

*

— [A disznóölést el tudja mondani?]

— *El tudom aszt is valahogyan.*

— [Tessék csak! Hogyan szoktak nekikészülnödni a disznóölésnek?]

— *Hoty szoktunk? Hát (ugye) elősször, ēsüö napyán mindēnt összösikātunk, tāknyüökāt, dēszkákat, mindēnt, ami szüksigēs. Asztám másnap hát hozzákészütünk. Elhittuk rēggel a disznuoöliöt, aki mēk szokta üönyi. Mēgüötik, mēkpörzsüötik, mēgmosták azután (? székre), hosszisziēkre rágtették, asztám mēk füöboncuoták. (Hát) tuduos, aki iertēt hozzá, szíjjē észette. Bēlē a tēknyüöbe, abba bēsuoaszták, (asztán) a suoba át pár hiētig. Sztá akkor fölraktuk a kimimbe. Ot mēg mēkfüstölüödött.*

(Elmondta: Osztódi Józsefné sz. Szemerei Juliánna, 77 éves)

⁷ Gyorsan mondja, azért ilyen rövid.

⁸ éjjel

Somlóvásárhely, Veszprém m. A felvételt Balogh Lajos készítette
1963. márc. 17-én.

— [A szőlőben milyen munkák vannak? Tavasszal mivel kezdődik a munka a szőlőben?]

— *Hát a tavasz... a tavasszal má... ugyan má tielēm mēkkezđđdik ennek a szőlőknek a munkája. Trágyázás, (amellett) má őszel hozzákiszűnek mēkpedig árokra vágják. Tielēm, mikor ojan üđđ van, hom mēkfagy, akkor pedik hát ugyē trágyát szíjjeteregetik, bálähorgyák. Tavasszal, akkor pedig kinyitogattják, rānyitogatnak. Mikor em mēgván, nyitogatás után a máccis. Máccis után ujra mēg bēkapájják, fōlkapájják a hēgyet, 'és kändüődik a fakadás, rütyfakadás. A rütyfakadás lehetőleg öt-tíz cēntimiētēr korábo má pārmätēzik, ami hát a pērenoszpora ellen a legnagyobb vidđđ eszköz, úty hogy | evvel lehet az iēvi tármist mēgmāntānyi. Természētēs ezután gyün utāna a kötözés, másik kapállás, gyomlállás, mēgin a pārmätöllés. Pārmätöllést eszt lehet végezni níccēr-öccör, süöt tiszēr, mēr vót rá esēt, iēm magam is talán tizēnkét-tizēnháromszor is bāpārmätütēm. Természētēs mindig ojjānkor, mikor az idüő ahho valoa.*

— [Miért kell néha olyan sokszor permetezni?]

— *A niēzetünk szērint, mēg az üösök szērint is a pērenoszpora i'en rogya ässüövel gyün. Amēllik hērtelēn gyün, mālāggel gyün, ezután röktön kēzđüődik a pērenoszpora, amēllik sárga fuotokó jelēnkēzik a leviēlēn, iēs ez annyira terjēđ, hogy a leviēlet magát is mēgöli, de mēgöli a szüöllüöt, a bogyuokat is. Tēhāt ez ellen ha időbe vidékēznek, úty hogy bāpārmätöllik, a leviēl átvastagodik a pērmētül, nēm tuggya az a rogya essüő, a pērenoszpora mēkfognyi. Mikor ezután... (jön) a liztharmat, az ugynevezēt liztharmat a szüöllüöfürtre, hát ezēn, ezēn is lehet mas segēttēnyi töpfiēlē vetyiszērrel. (Idáig) a jelēnkorig riēszkínporruo, (ezzel) szoktunk vidékēznyi. Amēllik hát élīg juol bē is vót, de van o'an esztēndüő, hop piēldául, hotyha nēm pērmētüő, nēm porol, satöbbi, i'en vātyszērēket nēm használ, ha az idő ojan, nēm isz szükségēs. Mindēn äsātre, aziēr nēm árt nākijjē miēg akkor sē, mēr pārmät hizlajja, a leviēleket dusittya, a szüöllüöt pedig előbrē hozza a kifājluödishē. Szēb bogyuok vannak, idēsēbb a szüöllüő, tēhāt a pārmätöllés akkor is hasznos, hotyha nincs vāsžedēlēm.*

Asztān az... na a legnagyobb munka, a legnagyobb öröm akkor, mikor ősszē hát szüretūnyi lehet. A szüret... ez pārszá eszt is hozzá kő kēsžünyi, m'ēk pedik tiszta edēnyēgbe, mēgvārnyi aszt az idüöt, mikor szārgz idüő van. Tisztaōn, mēkfelēlüő horduoğba ēētāruonyi a... a borokat. És utāna hát a fājtsēg gyünēk, amēllik hát hārom vagy nity huonap mulva a borokat lētisztaōnak, lēfājtik, 'és... (Megszakadt a beszélgetés.)

— [Na, Dezső bácsi, a szüretéről beszélgettünk, hogyan megy a szüret.]

— *Hát régēnte a szüret nagyon szép vōt. Uty, hogy összömētēk a rokonyok,*

közönszen szüretüötök, nagy äbídék vuotak, äbíd utqn pedig | hã°rom-nfity, süöt öt-hat cigámbandã is muzsikã°t. Vuot rã eset, hogy a túkiéköt is kirugódosztãk a tándzba. Ästã, ahová odaveröttek a cigányok, egész réggelig mindig muzsikãtak. Táncuot ot fiatal, öreG, idüös, kizsgyãrök, naggyerök, l°ányostu cakompak mindënki.

(Elmondta: Zabó Dezsö, 65 éves)

*

Felsöör, Oberwart, Ausztria. A felvételt Lörincze Lajos és Gyenge Imre készítette 1965. máj. 26-án.

— [Hol esküdtek Juli néni?]

— Madzsarországön, ës e Sanyi adod bennünk öszsö. Mert az irta... akkor még e Fábër tiszteterës (?) ur id vuot, ës aszt irta ugyi, ü majd mindënt — asz mondzsa — elintiöz, aszondzsa, kedves papa csak gyüjenek lë, in magukat öszsë akarom annyi, mer má azelöt itten vuot a Sanyi, ës nagyom mëkteccëttem annak is, udzsi. Ès asz monta idësapámnak, Sándor báccsi fogdzsa a hármonikát, ës idësapám szëgim mëk hármonikázot, miëg itt — aszondzsa — tánco... na Juli niëni — aszondzsa — de, de röktön fökerekëdök a táncra, asz monta. Hát ojan kedvë vuot. No ës akkor osztã ugyë hát irta is, az adod bennünk öszsö.

— Na mast akkor, hát...

— [Hol?]

— Hát, Füle, Fejiër mëdzse, udzsi. Na mast — tanár ur — hãd vuot ë nagy asztõa, tiszteletës ur ugyis tuddzsa, mikor fëavassãk hát e papokat. Nëm? Mast od vuot akkor a... izië, a... mim mast e Sándor, micsoda... öspörös.

— Hát ez öspörös ur is bemutatot minket, no mëk hát juo parasztembërëg vuotak °azok is. Na — montam —, mëg mind a Huttër Samu bácsi, ha maga ismertë, a Huttër, oaz vuot a gonnok, hát az is ojan kedves embër vuot.

Na, e kis Izát is jevüttög velünk az esküvüönkre, mëg az Erzsi vuod velünk. No mëg akkor az Iskuo nállijok, e Dzsuri nálli. No ës akkor osztã mikor hát hodzs vuot az az asztõa teritis, montam, Sándor, hát in ojan szomi vadzsok. Oazok e finom üvegök od vuotak. Hát mondok, tüöccs. No, de aszondzsa, mama, de beruksz, asz mondzsa. Dã°odzsis rugog be, hát im vadu ittam.

— [Esküvö elött?]

— Esküvüö elöt, ja. Hát im bizon juo¹ ittam. Hát akkor avattãk fë, mim pap, is osztã dilután esküttetett a Sanyi bennünket, dilutã. Na, igën sok nib vuot, ud:së, hát sok parasztasszon, arra is, Füle felitë jobban parasztok.

— [Persze.]

— No mas, mikor e kis Izánkat hát udzsi, hodzs hãd bevüttök, asz hittik — mindën asszony — az az in kis ljányom, udzsë. De mikor osztã belehoszta e Sanyi, hodzs asz mondzsa, hodzs evádujjok — aszondzsa — tezsvirünknek — asz mondzsa — a kis Izát, mëk papa — aszondzsa — szipëm bánnyon velë, mëg min-

dén. Na, de szípèn izs bánt, tiszteletès ur. Udzsi, hodzs e Izánk il-hal e suogor báccsi⁸r máma is. De az is nagyon szerettè e kis családdzsát, e Lacit, mi mindèn. . . Grádzba, hogy od vuot ez, ez. . . izièbe, mi mindig utánna mëntünk.

Na mas, mikor osztá hát, aszt akarom mondani, mikor tütötötte a bort a papa, asz mondzsa, mama, beruksz. Dá⁹odzsis rugog be, hát szerettem ám azièr e bort akkor, tiszteletès ur. Na ès akkor osztán udzsi hát tütötöttek, aszondzsa a Sanyi, ó e mama — asz mondzsa — nekipirosut, mas mièk táncra kerekèdik. Na osztán e tanituor⁹ mièg è is hijott 'sztán táncunyi, ugyi, m or hát e kultur^házba naDzs hej vuot ám. Hát azok a. . . a. . . a leginyèk, hodzsan azok versütek. No mëg a katolikus tiszteletès ur is od vuot, az is versèt mondott, ugyi. Hát nadzson szíb vuot e hodzsan udzsi összöeskütetèt. Montam, papa, látod, mondok miègis tè ruktál be, ín nèm ruktam be 'sz (?) hát nèm izs vuod berugv^oa — asz mondzsa — csak — asz mon(?) — mëgnyomta az álom, templomba, mer hát mëk szokta nyomni az álom. Ím, mondok, mindig °attu fítem, mikor e Sanyi lèdzsün e szuosziègbü, hoty, mondom, mas tè nèm ibrecc fè. Aszondzsa, mama, nè fíd vuona oattu, mer ín aszontam vuona, hogy — hát mok (?) Sanyi mit szuotá vuona — hogy èbrèddzsètek.¹⁰ No iszè¹¹ fèibred vuona e papa akkor, aszondzsa. Na mast ez ipa, oaz bizo elalutt, °az. . . °az berugott, a nèm tudott a templomba dzsünyi. Ja.

Na akkor osztá át¹² e kis Izát mëgösmertik mind udzsi, hát hodzs a nevèèt kisl^èányunk. Mikor Szombathelre bekerütünk, ès akkor a Tøj tiszteletès ur, az mëg jevüttö a Rabockié. . . , e Izát, a Rabocki Ilushoz. Ès aszongya a kis Izabèlla — aszondzsa — vaj e Izánk — asz mongya — jaj — aszondzsà — Juli, mer csak ingèm Julinak hijot mindig, jaj Juli — asz mondzsa — az — aszondzsa — ín jeszt e cukros kölkáosztát nèm szerettem — aszongya. No osztá montam, jáj hát — mondom — tisztelelès ur, im mëg uattu fítem mindiG, hodzs maga nèm hozza e kis l^èánkát, jekissèk e vonatot, mer ua¹³ Budapestre mënt, od vuot nekiè kedvessè. Udzsis tudzsa tá¹⁴ tiszteletès ur. Ès oahho mënt hát e Sanyi, s jeszt e kis ljánkát az is nadzson szerettè, hát e Izát udzsè.

(Elmondta: Szabó Sándorné sz. Gángó Julianna, 65 éves)

*

Megjegyzés: A felsőőri szövegben az és kötőszó magánhangzójának hangszínét a magnetofonszalagról nem sikerült pontosan megállapítanom. Valószínű, hogy è és i között levő rövid hangról van szó, amely azonban hangsúlytalanság és gyors beszédfolyamat miatt néha alig hallható. (Ugyancsak a felsőőri szövegre vonatkozóan köszönöm IMRE SAMU szíves segítségét, megjegyzéseit.)

Összeállította és lejegyezte: BALOGH LAJOS

⁹ tanító úr

¹⁰ Erősen hangsúlyos szó.

¹¹ hiszen

¹² hát

¹³ az

¹⁴ talán

Cikkek

<i>Bárczi Géza</i> : A magyar irodalmi nyelv kialakulása	3
<i>Lauri Hakulinen</i> : Megjegyzések és gondolatok a magyar nyelv tanításáról a helsinki egyetemen	23
<i>Márton Gyula</i> : A jelentő mód jelen idejű tárgyas személyragok a moldvai csángó nyelvjárásban	35
<i>Kovács István</i> : „Az Lándorfejrvár elveszésének oka . . .” nyelvemlék labiális ő-zése	47
<i>Rácz Endre</i> : Mancsi	81
<i>Tóth Katalin</i> : A Karancs vidéki ragadványnévodás kérdéseire	95
<i>Balogh László</i> : A szamoszegi ragadványnevek rendszere	109
<i>Mező András</i> : Nyíregyháza	137

Ismertetések, bírálatok

Nyelv- és Irodalomtudományi Közlemények IV—VIII. Ism. <i>Kálmán Béla</i>	143
Zala megye földrajzi nevei. Ism. <i>Kálmán Béla</i>	147
Szabó Zoltán: A kalotaszegi nyelvjárás ígéképzői. Ism. <i>A. Kövesi Magda</i>	150
Sebestyén Árpád: A magyar nyelv névutórendszere. Ism. <i>Jakab László</i>	159
Papp László: Magyar nyelvű levelek és okiratok formulái a XVI. században. Ism. <i>Jakab László</i>	163
Pertti Virtaranta: Suomen kansa muisteleo. Ism. <i>Keresztes László</i>	164

Nyelvjárási adatok

<i>Jakab László</i> : Máriapócs földrajzi nevei	167
<i>Varga Antal</i> : Tájszavak Balmazújvárosról (5)	173
<i>Csák—Gálffy</i> : Adalékok a mérai ruházat műszókincséhez (2)	181
<i>Máté József</i> : Tájszavak Heves községből (1)	187
<i>Balogh Lajos</i> : Nyelvjárási szövegek I. Északnyugat—Dunántúl	193

Résumés

<i>G. Bárczi</i> : La formation de la langue littéraire hongroise	21
<i>L. Hakulinen</i> : Sur l'enseignement du hongrois à l'université de Helsinki	33
<i>Gy. Márton</i> : Die objektiven Personalendungen des Ind. Präs. in der Mundart der Csángós von der Moldau	44
<i>I. Kovács</i> : La substitution <i>ë</i> > <i>ö</i> dans un monument linguistique du XVI ^e siècle	70
<i>E. Rácz</i> : Mancsi	93
<i>K. Tóth</i> : Zur Frage der Übernamen in der Karancs—Gegend	107
<i>L. Balogh</i> : Das System der Übernamen von Szamoszeg	133
<i>A. Mező</i> : Nyíregyháza	142

Kossuth Lajos Tudományegyetem
Felelős kiadó: Woynárovich Elek
Felelős szerkesztő: Kálmán Béla

Technikai és műszaki szerkesztő: Sebestyén Árpád

A kézirat nyomdába érkezett 1966. január hóban. Megjelent: 1966. december hóban. Készült monó szedéssel, íves magasnyomással, az MSZ 5601—50 és az MSZ 5602—55 szabvány szerint. Példányszám: 600. Terjedelem: 13,5 (B/5) iv

66.6569.1 Alföldi Nyomda, Debrecen

5953-1982